

Havainnot hyötykäyttöön

Lintujen seuraaminen on hauska ja palkitseva harrastus. Harrastuksen voi aloittaa vaikka opettelemalla vain muutaman lajin, vaikkapa mökkirannassa lentelevän lokin tai luodolla pesivän kuikan. Hauska harrastus voi myös tuottaa hyödyllistä tietoa. Erityisesti useita vuosia jatkuva seuranta antaa arvokasta tietoa ympäristön tilasta.

Hyviä ja helppoja seuranta-kohteita ovat vaikkapa yhden luodon pesimälinnusto. Tai pesiikö kuikka joka vuosi samassa paikassa? Onnistuuko pesintä? Kuinka monta poikasta kuikkapari onnistuu kasvattamaan? Seuranta tehdessä ei kuitenkaan pidä mennä liian lähelle pesää, ettei häiritsisi pesintää.

Havainnot on syytä kirjata ylös. Havaintokirjaan merkitään ainakin päivämäärä, laji ja lukumäärä. Lisäksi voi kirjata tietoja siitä, onko kyse pesinnästä vai kenties muuttomatalla olevasta linnusta. Havainnot voi ilmoittaa ympäristökeskukseen tai paikalliselle luontojärjestölle, joilta voit saada myös lisäohjeita seurantaan.

Heikki Pönkkä

Pidä huolta kotijärvesi linnuista

Tunnistatko kotijärvesi kuikan, valkoiset lokit tai kenties uhanalaisen selkälokin? Seuraamalla kotirantasi tai vaikkapa lähiluotojen linnustoa saat uutta sisältöä luontoharrastukseesi. Samalla tuotat arvokasta tietoa kotijärvesi linnuista.

Vesillä liikkuessasi ota huomioon myös rantojen ja luotojen linnut. Jokamiehenoikeudella vesistöalueella saa liikkua ja väliaikaisesti ankkuroitua, kunhan ei aiheuta häiriötä muille luonnossa liikkujille: eläimille tai ihmisille.

Vastakuoriutuneet lokinpoikaset ovat alttiita monille vaaroille.

Heikki Pönkkä

Tämä esite on osa Pohjois-Karjalan luonnonsuojelupiiri ry:n EU:n Tavoite 1 -ohjelman rahoittamaa Luonto tutuksi -hanketta.

Teksti: Helena Haakana, Heikki Pönkkä

Kuvat: Roni Väisänen, Heikki Pönkkä
Pauli Eriksson, Hannu Eskonen

Taitto: Kari Antikainen

Painos 5000 kpl
Joensuu 2006

Selkävesi- LINNUT

Pohjois-Karjalassa

Heikki Pönkkä

Älä nouse lintuluodolle

Yksittäisen veneilijän tai ulkoilijan lyhytkin oleskelu lintuluodolla tai sen vieressä lintujen pesimäaikaan voi aiheuttaa pesinnän tuhoutumisen. Valveutuneita vesilläliikkujia tarvitaan myös ajattelemtomien retkeilijöiden valvonnassa. Jos havaitsee lintujen häirintää tapahtuvan, kannattaa puuttua asiaan muistuttamalla lintujen pesimärauhasta. Tietämättömyydestä johtuva häirintä aiheuttaa lukuisia lintutuhoja.

Järvien selkävesillä sijaitsevat pienet luodot ovat tärkeitä lintujen pesimäpaikkoja. Pesivät linnut on yleensä helppo huomata. Jos linnut hyökkäilevät kohti ihmistä tai lentelevät varoitellen luodon päällä, on se varma merkki lähellä olevasta pesästä. Toisaalta esimerkiksi häirityksi tullut kuikka poistuu hyvin huomaamattomasti pesältään ja suojaamattomat munat voivat tuhoutua esimerkiksi variksen toimesta. Lintujen pesät ja munat ovat hyvin naamioituja, mutta aikuislintujen oleskelu sopivilla kohteilla pesimäaikaan on varma merkki pesinnästä.

Pohjois-Karjalan merkittävimmät selkävedet

© Pohjakartta Maanmittauslaitos
lupapro 7/MYY/05

Vesille virkistytymään

Vesilläliikkujan on luovallista ankkuroitua melkein mihin tahansa vesistöissä. Häiritsevän lähelle mökkirantaa tai väylälle ei kuitenkaan saa jäädä. Myöskään selkävesiluotojen läheisyyteen ei lintujen pesinnän häiriintymisen vuoksi tulisi ankkuroitua.

Väliaikainen leiriytyminen ja teltan pystyttäminen on sallittua jokamiehenoikeuden turvin. Vastuullisen retkeilijän jälkeen ei jää roskia. Rannalla tai vesistöissä lojuva säilykepurkki, rikkoutunut lasipullo tai vanha ongensiima voi vahingoittaa lintuja tai muita eläimiä.

Tulenteko on sallittua vain maanomistajan luvalla tai merkityillä nuotiopaikoilla. Pienten luotosaarien ja luotojen käyttäminen tauko- ja tulentekopaikkoina ei ole sopivaa mihinkään vuodenaikaan. Talvellakin tehdyt nuotiot rapauttavat kalliot ja tappavat kaiken suojaavan kasvuston selkävesilintujen parhaimmilla pesimäpaikoilla.

Liian lujaa ja liian lähellä rantaa ajavan moottoriveneilijän perästä voi löytyä veteen huuhtoutuneita lintujen pesiä ja munia. Monet vesilinnut pesivät lähelle rantaviivaa, jolloin veneen peräaalot voivat koitua pesän turmioksi.

Heikki Pönkkä

Heikki Pönkkä

Heikki Pönkkä

Kuikka pesii selkävesien luodoilla

Kuikka on suurten, karujen ja runsassaaristen vesien asukas ja se karttaa rehevöityneitä tai likaantuneita vesiä sekä rauhattomia paikkoja. Kuikan pesintä järvellä kertoo ympäristön hyvästä tilasta. Kuikan sulavalinjainen ruumis ja isot räpylät ovat juuri sopivia sukelteluun. Maalla kuikka taas on kömpelö ja hidas liikkuja, siksi kuikka pesiikin vain muutamien kymmenen senttimetrin päässä vesirajasta.

Pesiviä pareja arvioidaan olevan noin 8000 Suomessa. Pohjois-Karjalassa kuikkia löytyy isoimpien vesistöjen selkävesiltä, pareja on kuitenkin harvassa, pesien etäisyys on yleensä kilometrejä. Kuikkakannan kokoa Pohjois-Karjalassa on viimeksi arvioitu 1980-luvulla.

Kuikan kanta on pienentynyt selvästi tällä vuosisadalla. Merkittävimpänä syynä lienee kesämökkiasutuksen ja vesiliikenteen lisääntyminen. Kuikka häiriintyy herkästi, kun ihminen tulee pesän läheisyyteen. Kuikkaparin poistuessa häiritynä pesältä, munat tai poikaset ovat alttiina aina vaaniville pesärosvoille, variksille tai lokeille.

Kuikka on pitkäikäinen lintu, sillä vanhin rengastettu lintu on ollut 28-vuotias. Kesämökkijärven luodolle pesimään tulleesta kuikkaparista voikin tulla pitkäikäinen ystävä.

Pauli Eriksson

Kuikka ja kaakkuri

Suomessa pesiviä kuikkalintuja ovat kuikka ja kaakkuri. Kun kuikka on suurten järvien laji, kaakkuri viihtyy pienemmillä syrjäisillä metsälammilla. Molemmat saalistavat pikkukaloja sukeltamalla. Kaakkuri voi käydä ruokailemassa myös kaukana omalta pesimälammeltaan ja silloin se voidaan tavata vähän suuremmiltakin vesiltä.

Profililtaan kuikat ja kaakkurit ovat kuikkalinnuille tyypillisen pitkäkaulaisia ja ylväsmuotoisia. Ylpeämmän kaakkurin nokka osoittaa uudessa ylviistoon, kun se kuikalla on enemmän vaakatasossa. Lajit voidaan helposti erottaa myös värituntomerkeistä.

Kuikka (*Gavia arctica*)
Selkä valkokuuinen, pää harmaa,
musta kaulalappu, kaulan sivussa
musta-valkojuovitus

Pauli Eriksson

Kaakkuri (*Gavia stellata*)
Selkä tumma, punainen kaulalappu,
musta-valkojuovitus niskassa.

Pauli Eriksson

Koskelo on kalastaja

Euroopan iso- ja tukkakoskelokannoista lähes puolet pesii Suomessa. Meillä on siis lajin säilymisestä erityisvastuu. Vaikka koskelokannat ovat vahvat, voi saastuminen ja pesimäalueiden rauhattomuus uhata niitä. Tukkakoskelot ja isokoskelot ovat lähisukulaisia ja hyvin samankäisiä. Tukkakoskelolla on nimensä mukaisesti töyhtö, joka sojottaa kuin kaipaisi pientä siistimistä. Isokoskelonaaraan punaruskean pään väri rajoittuu jyrkästi kaulan harmaaseen, tukkakoskelonaaraalla väri vaihtuu vähitellen.

Koskelonaaraiden mukana voi nähdä suuria poikueita. Tämä johtuu siitä, että vahvempi naaras saattaa ”kaapata” heikomman naaraan poikaset ja näin syntyy jopa kymmenien lintujen poikueita. Suuret poikueet onnistuvat saalistuksessaan paremmin kuin pienet. Koskelot pyytävät nimittäin kaloja ajamalla niitä rintamana edellään sopivaan lahdelmaan, missä kala on helppo napata kiinni koukkupäisellä nokalla.

Tukkakoskelo
(*Mergus serrator*)

Roni Väisänen

Isokoskelo
(*Mergus merganser*)

Roni Väisänen

Selkälökki on uhanalainen

Selkälökin olemus on siro, tyylikäs ja hillitty verrattuna muihin lokkeihin. Uhanalainen selkälökki karttaakin yleensä ihmistä, toisin kuin muut lokit. Suomessa se pesii rannikkoalueella sekä järvien suurilla selkävesillä. Pohjois-Karjalassa sitä tavataan suurimmilla järvillä harvalukuisena. Pesän se tekee selkävesiluodolle pensaan tai heinikon suojaan.

Selkälökkikannat ovat selvästi taantuneet. Suurimpana syynä pidetään harmaalökin runsastumista selkälökin kustannuksella. Harmaalökki helposti sopeutuvana osaa tehokkaasti käyttää hyväkseen ihmisen yhä enemmän tuottamaa jätettä. Harmaalökki on selkälökkia vahvempi ja aloittaa pesinnän aikaisemmin, joten se valtaa yleensä parhaimmat pesäpaikat. Selkälökin taantumiseen on arvioitu vaikuttaneen myös ympäristömyrkyt, lisääntynyt kuolleisuus talvehtimisalueilla tropiikissa sekä lisääntyneen kesämökkiasutuksen ja vesiliikenteen aiheuttama häirintä.

Roni Väisänen

Selkälökki (*Larus fuscus*)
Musta selkä

Lokit ja tiirat

Selkävesialueilla voi selkälökin lisäksi tavata myös harmaalökin, kalalökin ja kalatiiran. Mustapäinen pikkulökki ja ruskeapäinen naurulökki taas viihtyy paremmin ranta-alueilla ja rehevien lahtien läheisyydessä.

Harmaalökki (*Larus argentatus*)
Harmaa selkä, suurempi
kuin kalalökki, punainen
täplä nokassa

Hannu Eskonen

Kalalökki (*Larus canus*)
Harmaa selkä, pienempi
kuin harmaalökki,
pyöreä pää

Roni Väisänen

Kalatiira (*Sterna hirundo*)
Lennossa näkyvä kaksihaarainen pyrstö ja
teräväkärkiset kapeat siivet.

Roni Väisänen

Sepelhanhet muuttavat
suurissa parvissa.

Pauli Eriksson

Tuhatpäiset parvet muuttoaikaan

Muuttoaikaan lintuja voi nähdä mykistäviä määriä kerrallaan. Tuhatpäiset hanhiparvet lentävät yli tai satojen arktisten vesilintujen parvi pysähtyy muutamaksi päiväksi lepäilemään järvenselälle. Pohjois-Karjalan suurilla järvillä on tärkeä merkitys muuttolintujen lepo- ja ruokailupaikana. Esimerkiksi isokoskeloita voi syksyisin kerääntyä maakunnan eteläisimmille järville jopa 10 000 yksilöä.

Järvenselällä lepäilemässä voi tavata muuttolintuja, jotka pesivät pohjoisen tundralla. Pohjois-Karjala sijaitseekin arktisten lintujen muuton valtavylyllä, etenkin syksyisin muuttovirta Viennasta kulkee maakuntamme kautta koillisesta lounaaseen. Arktikassa eli arktisten lintujen muuttossa voidaan tavata vähälukuisena lapasotkia ja uiveloita, tuhatpäisinä parvina taas alleja, mustalintuja ja hanhia.

Uhanalaisia selkälökkeja voi keväisin nähdä kymmeniä tai satoja kerrallaan, kun ne pysähtyvät lepäilemään Pohjois-Karjalan vesille matkalla pohjoiseen. Rauhalliset selkävedet tarjoavat levähdyspaikan myös kuikille ja kaakkureille, jotka jatkavat matkaansa kevään edetessä pohjolaan ja koillisen tundralle.